

kärlek och trädgård som plats för tanke och samvaro. Trädgårdsarbetet har sitt stora och unika värde i samspelet mellan natur och människa, skriver han avslutningsvis.

Carina Sjöholm, Lund/Helsingborg

Karin Milles: *Agneta Horn. Ett liv i det trettioåriga krigets skugga*. Norstedts förlag, Stockholm 2015. 207 s., ill. ISBN 978-91-1306-196-2.

Agneta Horns självbiografi är ett av de kraftfullaste kvinnoporträtten vi har från svenskt 1600-tal. Inte bara gifte hon sig med mannen hon älskade snarare än att ingå ett mer politiskt äktenskap med den högadlige Erik Sparre. Minst lika fascinerande är den skärpta och bitvis sylvassa kritiken som Agneta Horn riktade mot sin egen tid och det krigshärjade samhälle hon levde i. Hennes självbiografiska prosa är fortfarande roande och hjärtskärande att läsa, som när hon vid ett tillfälle slängde smält vax efter den tilltänkta gemålen Erik Sparre. Detta är värt att nämnas därför att Agneta Horns självbiografiska originaltext och andra efterlämnade handlingar fortfarande har en flagrant lyskraft. (Agneta Horns självbiografi (årtal osäkert): *Beskrifningh öfwer min älända och mycket wedervärdiga wandringestidh samt alla mina mycket stora olycker och hiärtans hårda sårger och wedervärtighet* (etc.) finns i Uppsala universitetsbiblioteks handskriftssamling (signum X 240). Horns självbiografi var fram till 1800-talets slut okänd för omvärlden. Texten har vid det här laget getts ut flera gånger och Gösta Holms utgåva av Agneta Horn från 1959 – *Beskrivning över min vandringstid* – finns numera tillgänglig i digitalformat.)

I Karin Milles bok om Agneta Horn är det ett levande 1600-talsporträtt som tecknas. En hand sträcks ut över de sekler som flytt, som om en tidsresa gjort det möjligt för oss att ta plats vid Agneta Horns sida. Milles bok innehåller visserligen en del referenser men genremässigt placerar hon sig främst inom det facklitterära-populärvetenskapliga facket. Författarens framställ-

ningssätt är högst personligt och det råder ingen tvekan om att hon gripits intill hjärteroten av Agneta Horn. I själva verket är Milles självidentifikationsmekanismer i förhållande till sitt studieobjekt betecknande för hela berättelsen. Spetsar man till det är Milles hermeneutiskt inspirerad. Hon vill förmedla Agneta Horns tidlösa gripbarhet. Författaren skriver bl.a. ”Hon blev helt enkelt som en kär vän, som jag inte bara kunde dela det sorgliga med, utan också allt det som var härligt och lyckligt” (Milles s. 29). Detta är också syftet med boken där Milles högst medvetet låtit Agnets Horns osminkade stämman ta stor plats i berättelsen.

Ur berättarsynvinkel är boken kronologiskt upplagd och följer Agneta Horns (1629–1672) liv från vaggan till graven. Milles förmedlar sin historia genom att tematisera sin huvudpersons liv i tre större avsnitt: barndomen, ungdomen och vuxenlivet. Trots detta är det definitivt inte någon biografi över Agneta Horns liv. Här är det på sin plats att påpeka att Milles bok saknar innehållsförteckning, vilket säkert kan störa vissa läsare. Personligen fann jag det högst underhållande att Milles valt att göra på detta sätt. Inte minst för att det är en vink till 1600-talets självbiografier, andaktsböcker och släktböcker, vilka ofta är mindre enhetliga. Parallellt finner man här en inte klart utsagd förklaring till Milles vägval i boken, som delvis kan läsas som ett implicit litterärt experiment och ett försök att komma in under skinnet på Agneta Horn. Författaren är inte alltid tydlig med vad som är egna reflektioner i förhållande till sin huvudperson. Med andra ord är det problem att avgöra när Agneta Horn dikterat texten eller om det är Milles egen röst som står i centrum? Själv fann jag det läsvärt med den förtjänsten att insikten om Agneta Horns resonansbotten fördjupades. Men vår modernitet är inte 1600-talets modernitet lika lite som det går att blunda för att det är över trehundra år sedan Agneta Horn lämnade jordelivet. Uttryckt klarare betyder det att letar man efter kristallklara historiska tolkningsbelägg i Milles bok, så blir det grumligare, men det är även att skjuta över målet och leverera en luftpastej genom att påstå att det gör Milles bok ointressant. Tvärtom är det i detta gränsländ-

man finner den stora förtjänsten med den. Författarens syfte är inte att förhålla sig fullständigt neutral, lika lite som avsikten varit att fylla ut sidorna med det senaste på forskningsfronten, och uppdatera läsaren genom att entydigt sätt in Agneta Horn i det egna tidevarvet.

Frågan är givetvis vad man vinner med det berättarsätt som Milles valt? En överhängande risk är att hela texten riskerar att bli till spekulativ fiktion, eller underförstått, att det är Milles som utforskar sig själv utifrån Agneta Horns sekel. Därmed också sagt att hon enkelt kunde ha löst denna problematik genom att mer distinkt klargöra sina utgångspunkter för läsaren. Återigen vill jag understryka att det inte var något som bekymrade mig, men att det som helhet bidragit till att läsaren nog kan ta glädjeskutt och andas besvikelse i samma andetag. I en förlängning öppnar det givetvis för en diskussion om populärvetenskapens former och uppgifter? Det är en diskussion som av utrymmesskäl inte kan fördjupas här. Helt klart är att Milles vill vara en genrebryterska precis som Agneta Horn var det, för hon följde inte 1600-talets självbiografiska genre utan föll samtidigt över i släktboks-genren. Här kan det också vara värt att inflika hur Milles kritiserar delar av den tidigare forskningen om Agneta Horn. Främst sker detta utifrån två perspektiv. 1) Milles ställer sig frågande till dem som kritiserat Agneta Horn för att inte följa sin tids genrekrav. Tänkvärt frågar sig Milles varför Agneta Horn skulle ha gjort det? 2) Milles ifrågasätter speciellt den äldre forskningstraditionen som beskrivit Agneta Horn som en vulgär hysterika med obildade förtecken.

Lägger vi alla dubier åt sidan är det en medryckande berättelse. Agneta Horn dog som änka samma år hon skulle ha fyllt fyrtiotre. Ändå känns det som om hon levde flera levnadslopp och det kan så klart kopplas samman med att den högvälborna Agneta Horns liv utspelade sig under en dynamisk tid. Stormaktsväldet fogades samman, krigen dominerade och internationaliseringen av Sverige satte kulturell press på den svenska högadeln. Sida vid sida med detta äktade hon sin kärlek Lars Jespersson Cruus. Makarna fick fem barn och efter att maken ryckts bort av kriget 1656 präglades Agneta Horns liv av godsdrift och barnuppföstran.

En aspekt som slagit mig är att Agneta Horn var barnbarn till vår störste försteminister genom alla tider, rikskanslern Axel Oxenstierna. Detta måste läggas i den historiografiska vågskålen som en förklaring till varför Agneta Horn både lyfts upp och svärtats ned av forskningen. Med detta sagt menas inte att Agneta Horn ska mätas mot sin morfader men det finns ändå ett sådant inslag (särskilt hos Sven Stolpe 1973, *Vasatid och stormaktstid. Svenska folkets litteraturhistoria*, Stockholm). Vänder vi blad och betänker att just den omständigheten, att ha den skarpsinnige Axel Oxenstierna som morfader, är något som kan ha betytt mycket för Agneta Horn. Hur pass nära hon stod morfadern förblir i delar oklart i Milles bok men det säger sig självt att vara nära släkt med denna politiska gigant bör ha inspirerat Agneta Horns eget liv. Rikskanslern var en intellektuell förebild och mest av allt var han inte någon försupen krigarbuss. Det var det skrivna och talade ordet som räknades och detta intellektuella arv undgick inte Agneta Horn. Det ska samtidigt klargöras att hennes dagbok, som påpekats tidigare, var okänd i nästan tvåhundra år innan den uppmärksammades. Detta ger oss att Agneta Horns eget skrivande var en frihetsventil som i bästa fall lästes av den närmaste familjen.

Avslutningsvis är mitt helhetsintryck av Milles bok mycket positivt. Att Agneta Horns liv berättelse löper samman med berättarens (Karin Milles) högst personliga reflexioner och slutsatser ser jag som en styrka snarare än en svaghet. I detta möte skapas också ett djup med insikter om Agneta Horn som varken känns långsökta eller alltför spekulativa. Därför ska man läsa denna bok. Milles är skicklig på att utläsa mänskliga sentiment och för det krävs det att man kan läsa mänskligt med allt man har och det har Milles lyckats med. Låt vara att hon på sina ställen förförts av den tidstypiska klagande tonen och språket hos Agneta Horn. Till syvende och sist är det med glädje och sorg som Milles förtjänstfullt fick mig att sträckläsa boken och känna det som Agneta Horn förmodligen kände. Därmed har Agneta Horn definitivt presenterats för vår tids läsare.

Peter Ullgren, Lund